

real space and time are described. It was investigated how the authors of the works "led" the observers to feel a reaction - emotional and/or psychological sensations. The scientific approaches, methods of modeling and aesthetic assessment of static and dynamic compositions are disclosed and proposed, their basic models and basic requirements for the artistic image of fountains are determined.

Keywords: Fountains, urban spaces, graphic analytical models, modeling methods, static and dynamic compositions, basic models, artistic image.

doi.org/10.29295/2311-7257-2018-101-3-56-61

УДК 72.01+728

Чабанюк О.Я.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: oxichabanyuk@gmail.com; orcid.org/0000-0002-1724-7275)

АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПОНЯТТЯ ЩОДО ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАРУБІЖНІЙ АРХІТЕКТУРНІЙ НАУЦІ

Сьогодні вітчизняна теорія архітектури потребує впровадження теоретичних понять, що застосовуються міжнародним науковим товариством у галузі архітектури та містобудування, житлової сфери зокрема, з метою ефективного розв'язання проблем формування житлової політики України. Застосування розширеного термінологічного апарату зарубіжною архітектурною наукою дає можливість формувати ефективні механізми житлової політики. Мета статті – виявити теоретичні поняття у зарубіжних ефективних моделях житлових політик; визначити термінологічні прогалини у вітчизняній теорії.

Ключові слова: пост-соціалістичні країни, житлова політика, доступне житло, міська стійкість, соціальна згуртованість.

Вступ. Падіння Берлінської стіни у 1989 році призвело до відмови від соціалістичної ідеології країнами Центральної та Східної Європи (Central and Eastern Europe - CEE). Такий відтинок часу стає етапом для обговорення шляхів про те, як отримані результати пост-соціалістичного переходу вплинули на країни CEE, України зокрема. Вагоме місце у змінах займає реструктуризація житлових політик та трансформація пост-соціалістичного житлового середовища країн CEE. Переїняттям досвіду для країн CEE є розвинені країни ЄС, їх міждисциплінарні підходи теоретичної бази в архітектурі та містобудуванні. Застосування розширеного термінологічного апарату дозволяє зарубіжній архітектурній науці формувати ефективні механізми житлової політики, що є споживаче-центричними.

В Україні не розроблені механізми житлової політики щодо соціального житла. Вважаємо актуальним звернути увагу на причини сповільненого розвитку житлової політики щодо соціального житла. Розробка сучасних підходів реструктуризації житлової політики та стратегій трансформації пост-соціалістичного житлового середовища є вкрай необхідною. Та причини сповільненого розвитку сфери житлової політики не досліджені для контексту України на даний час або висвітлені розрізнено [1]. Серед причин сповільненого розвитку соціальної житлової політики в Україні є відсутність міждисциплінарної теоретичної бази. Вітчизняна теорія архітектури та містобудування не містить термінів, що відображають мешканця та його відношення до осередку проживання. Така методологічна прогалина у теорії ставить за необхідне розглянути актуальні теоретичні поняття у зарубіжній архітектурній науці щодо житлового середовища. Зв'язок із науковими і практичними завданнями полягає у аналізі міждисциплінарної теоретичної бази житлової політики у міжнародному зрізі.

Аналіз досліджень розділяємо на такі, що висвітлюють механізми зарубіжної житлової політики та вітчизняні дослідження. Межі аналізу джерел: міжнародні хартії [2], [3], Програми і Акти [4] розвинених країн та країн CEE щодо житлових політик; публікацій про трансформацію пост-соціалістичного житлового середовища країн CEE [5]; щодо результатів пост-соціалістичного переходу [6] та ефективності житлової політики країн CEE [7]. Межі аналізу вітчизняних публікацій: законодавча база щодо житлових питань [8];

публікації [9], [10] та дослідження проблем житлового середовища [11]. Джерела розглядаються щодо застосування теоретичних понять у моделях житлових політик розвинених країн та країн СЕЕ для порівняння з вітчизняною теоретичною базою. *Мета статті* – виявити теоретичні поняття у зарубіжних ефективних моделях житлових політик, визначити термінологічні прогалини у вітчизняній теорії. *Завдання дослідження* – виявити терміни, що відсутні у вітчизняній теорії або є на початковій стадії застосування з *нестійким змістом*.

Матеріали і методи досліджень. Методика проведення дослідження: розгляд декларативних зарубіжних документів та моделей житлової політики розвинених країн та країн СЕЕ; визначення термінів для порівняльного аналізу; порівняльний аналіз термінів з вітчизняними термінами; визначення термінологічних прогалин у вітчизняній теорії; обґрунтування значення впровадження термінології для вітчизняної теорії архітектури.

Результати дослідження. Міжнародним актом щодо глобального розвитку міст як середовища проживання виступає Нова Урбаністична Програма (New Urban Agenda), виголошена Конференцією ООН «Житло і стійкий міський розвиток (Habitat III)» у Кіто у 2016 році [2]. Розглянемо побудову пріоритетів Програми та застосованих теоретичних понять, як декларативного інструменту побудови моделей житлової політики у містах.

Пріоритет - стійкий розвиток території міст. «Стрімкий ріст та концентрація життєдіяльності у містах створює надзвичайно великі проблеми для стійкості в тому, що стосується, зокрема, житла, інфраструктури, основних послуг, та природних ресурсів» [2, с.3]. Зауважимо, що проблеми *стійкості житла* зазначені у документі як першочергові.

Пріоритет – розвитку і застосування знань та інновацій. Програма «підкреслює необхідність посиленої співпраці та обміну знаннями у галузі науки, технологій та інновацій на користь стійкого розвитку міст, у повній узгодженості, координації та синергії» [2, с.20], що дозволить сприяти підвищенню *міської стійкості*.

Пріоритет – «право на місто» (“right to the city”) – Програма поділяє бачення «міст для всіх», рівне використання міст, прагнучи сприяти інклюзивності, щоб усі жителі мали змогу населяти та створювати справедливі, доступні, витривалі міста стійкого розвитку [2, с.4]. «Право на місто» закликає міста виконувати їх соціальну функцію, з метою поступового досягнення повної реалізації права на належне житло.

Пріоритет – партисипативні міста. Програма передбачає, що міста будуть партисипативними, а саме «сприятимуть залученню громадян; посилять соціальну взаємодію, <...> і сприятимуть соціальній згуртованості, інклюзії та безпеці, визнаючи конкретні потреби тих, хто є у вразливих ситуаціях» [2, с.4]. Механізми міської регенерації здійснювати «шляхом забезпечення участі громадськості, забезпечуючи безпечний і рівний доступ для всіх» [2, с.5].

Пріоритет – становлення високого рівня соціальної згуртованості. Програма декларує просування житлової політики, заснованої на принципах *соціальної інтеграції*, підтримує ефективне використання державних ресурсів для *доступного та стійкого житла*, заохочує сприяння *соціальної інтеграції та згуртованості* [2, с.15].

З пріоритетів Програми (Habitat III) виділимо застосовані теоретичні поняття: *стійке житло, стійка інфраструктура, міська стійкість, «право на місто», інтегрована (інклюзивна) міська політика, соціальна взаємодія, соціальна згуртованість, соціальна інтеграція (інклюзивність), доступне житло, житловий стандарт*.

Основні терміни роз’яснені у Глосарії Конференції Habitat III [12]: *міська стійкість (urban resilience)* – здатність міської системи витримувати та швидко відновлюватись від численних потрясінь та підтримувати безперервність послуг [12, с.18]; *стійкість* реалізується трансформаційним розвитком; *стійкість* визнає міську територію динамічною та складною системою [13, с.1]; *«право на місто» (“right to the city”)* – Всесвітня Хартія Права на Місто (The World Charter for the Right to the City) визначає право на місто як справедливе користування правом бережного використання міст в рамках принципів

стійкості, демократії, рівності та соціальної справедливості, з метою досягнення права на адекватний житловий стандарт [12, с.13]; *доступне житло (affordable housing)* – житло, вартість якого не загрожує або не компрометує задоволення мешканцями іншими правами людини [12, с.1].

Для розгляду інших термінів звернемося до документів країн ЄС (хартії [3], Програми [4]) та зарубіжних публікацій: *стійке житло (sustainable housing)* – енергоефективні будівлі, що стосується як існуючих, так і нових житлових будинків, «при проектуванні та будівництві яких застосовуються принципи екологічної стійкості» [14], уваги потребують збірні та неякісні будівлі [3, с.4]; *стійка інфраструктура (sustainable infrastructure)* – термін стосується до інфраструктурних проектів, які є економічно, соціально та екологічно стійкими [15, с.2]; *інтегрована (інклюзивна) міська політика (inclusive urban policies)* – міська політика, що охоплює всі послуги, споруди, які необхідні для функціонування міста, та здійснюється з метою рівного доступу людей до можливостей та ресурсів. *Соціально спрямована термінологія (соціальна взаємодія, соціальна згуртованість, соціальна інтеграція (інклюзивність))* є міждисциплінарною, на стику соціології та урбаністики, застосування якої у формуванні житлових політик країн ЄС є особливо актуальним.

Австрія є лідером серед країн ЄС з житловою політикою доступного житла, друга за Нідерландами, що сприяє *соціальній згуртованості*, оскільки соціальне забезпечення житлом відкрите для нижчого та середнього класів населення [16, с. 415]. Ринок з великою кількістю соціального житла в Австрії є унікальним в ЄС. Існує державна підтримка нового будівництва доступного житла у порівнянні з європейськими країнами [16, с. 413]. Стратегія житлової політики Австрії показує модель направлену на підтримку *соціальної згуртованості* шляхом надання права на доступ до *доступного житла*. Механізм житлової політики є споживаче-центричним, направленим до соціально вразливих категорій мешканців.

Концепція *соціальної згуртованості* отримала політичну увагу на національному міжнародному рівні за підтримки організацій як Світовий банк, Організація Економічного Співробітництва та Розвитку, Рада Європи та Європейська комісія [17, с. 404]. Концепція інтегрує ознаки соціальної згуртованості у якість життя та житлового стандарту. Regina Berger-Schmit зазначає зміст концепції за McCracken (1998) – «Соціальна згуртованість розглядається як характеристика суспільства, що показує зв'язки та відносини між суспільними одиницями, такими як особи, групи, і територіальними одиницями» [17, с. 405].

Житлові політики європейських пост-соціалістичних країн різні за траєкторіями економічної, політичної та соціальної трансформації після 1989 року. Житлові реформи здійснювались шляхом «спроб і помилок», доступність житла залишається найбільш швидко зростаючим та поширеним житловим викликом [7, с. 401]. Житлові політики країн СЕЕ не застосовують соціально спрямовані категорії в повній мірі, за винятком Польщі, Чехії, Румунії та Словаччини. Аналіз житлових політик країн СЕЕ показав, що прогресивним напрямом у вирішенні є їх реструктуризація, що направлена на мешканця житлового середовища, застосування міждисциплінарної теоретичної бази.

Теоретичні поняття поділимо на такі групи: (1) термінологія стійкості міських структур: *стійке житло, стійка інфраструктура, міська стійкість*; (2) термінологія інтегрованості у місто: *«право на місто», інтегрована (інклюзивна) міська політика*; (3) термінологія житлових структур: *доступне житло, житловий стандарт*; (4) соціально спрямована термінологія: *соціальна взаємодія, соціальна згуртованість, соціальна інтеграція (інклюзивність)*. Термін *доступне житло* визначений для порівняльного аналізу, що застосовується до міської структури одного рівня – *житлової забудови*.

Обговорення результатів. Документ, що визначає Житлову політику України відсутній. Прагнення до розробки Концепції житлової політики було у 1995 році, що не отримало затвердженого документу. Сьогодні Концепція житлової політики знову у розробці, пов'язана з Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, яка затверджена ВРУ

12.06.2020 № 471. Чинна Програма не містить цілі «Українці мають комфортне та доступне житло», яка була у попередній Програмі діяльності КМУ від 04.10.2019 № 188-IX, що свідчить про зняття проблеми з порядку денного на державному рівні.

За законодавчою термінологією «доступне житло – збудовані і ті, що будуються за державної підтримки, житлові будинки (комплекси) та квартири» [18]. Для порівняння термінології застосуємо *метод формально-логічного синтезу*, який полягає у побудові системи взаємопов’язаних операцій, оцінок та принципів з метою здобуття нового знання про закономірності функціонування і розвитку об’єкту та використовується при дослідженні термінології. Проведено порівняння вищезазначених термінів (таб.1): *доступне житло* [18] та *доступне житло (affordable housing)* [12, с.1].

Таблиця 1 – Порівняння термінів «Доступне житло».

Поняття	Складові методу формально-логічного синтезу		
	Аналіз	Оцінка	Синтез
<i>доступне житло</i> [18]	<i>об’єкт</i> – житлові будинки (комплекси) та квартири	доступне житло відсутнє у житловому секторі	-
	<i>функціонування об’єкту</i> - будується за державної підтримки	обмежений діапазон установ та організацій, що укладають дію	<i>побудова вартості житла для споживача</i> - не визначена
	<i>принцип розвитку об’єкту</i> – не визначений	-	-
<i>доступне житло (affordable housing)</i> [12, с.1]	<i>об’єкт</i> - житло	розроблені діючі механізми доступного житла	<i>прогнозування вартості</i> – ефективні технології та підходи
	<i>функціонування об’єкту</i> - будується за державної, комерційної підтримки	відкритий діапазон установ та організацій, що укладають дію	побудова сплатоспроможної вартості житла для споживача
	<i>принцип розвитку об’єкту</i> – вартість не суперечить задоволення іншими правами людини	<i>принцип розвитку об’єкту</i> – зосередження на правах людини	<i>принцип розвитку об’єкту</i> – соціально спрямований

Порівняння термінології із застосуванням методу формально-логічного синтезу дозволило виявити термін, що є на початковій стадії застосування з нестійким змістом (неповним, нечітким) – *доступне житло*.

Висновки. Порівняльний аналіз термінів дозволив визначити, що поняття «доступне житло» потребує обґрунтованого уточнення, та групи понять, що відсутні: термінологія стійкості міських структур: *стійке житло, стійка інфраструктура, міська стійкість*; термінологія інтегрованості у місто: «*право на місто*», *інтегрована (інклюзивна) міська політика*; термінологія житлових структур: *доступне житло, житловий стандарт*; соціально спрямована термінологія: *соціальна взаємодія, соціальна згуртованість, соціальна інтеграція (інклюзивність)*. У ході дослідження розглянуто моделі житлових політик розвинених країн та країн СЕЕ та проведено аналіз декларативних зарубіжних документів щодо житлових політик. Перспективні подальші дослідження термінології: громада,

сусідство, уразливість. Результати дослідження можуть бути використані у розробці документів регулювання розвитку ефективних механізмів житлової політики в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданенко, А. І. Методологічні засади дослідження проблем державного регулювання інвестиційними процесами будівництва соціального житла. *Експерт: Парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. Т. 9. № 3. С. 321-326.
2. *New Urban Agenda*. Draft outcome document of the United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III), Quito, 17–20 October 2016. A/CONF.226/4. URL: <https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf>
3. Leipzig Charter on Sustainable European Cities. Final DRAFT (02 May 2007). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/themes/urban/leipzig_charter.pdf
4. EU Urban Agenda (2014). European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions the urban dimension of EU policies – Key features of an EU Urban Agenda COM/2014/0490 final. Brussels.
5. Galuszka, J. Beyond the decay? Positive patterns in the development of a large housing estate: the case of Olechów-Janów district in Łódź, Poland. *Urban Research & Practice*. 2020. DOI: [10.1080/17535069.2020.1782459](https://doi.org/10.1080/17535069.2020.1782459).
6. Chabanyuk, O., Fonseca M. Stigmatic Behaviour and Nodal Places in Residential Areas: Case of Post-Socialist City Kharkiv in Ukraine. *Budownictwo I Architektura*. Vol. 18, no. 1. June 2019. pp. 033-47. doi:10.24358/Bud-Arch_19_181_04.
7. Tsenkova, S., Polanska, D. Between state and market: Housing policy and housing transformation in post-socialist cities. *GeoJournal*. 79(4). pp. 401-405. URL: <http://www.jstor.org/stable/24432696>
8. Постанова Верховної Ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України»; Програма, Стандарт від 04.10.2019 № 188-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#Text>
9. Шкодовський, Ю. М.; Вигдорович, О. В. Реалізація містобудівних концепцій у мікрорайонній забудові (на прикладі міста Харкова). *Науковий Вісник будівництва*. 2019. Т.95, №1. С. 94-100.
10. Вигдорович, О. В. Епоха масової забудови як важливий і суперечливий період історії вітчизняного містобудування. *Науковий вісник будівництва*. 2018. Т.92, № 2. С. 25-30.
11. Лісниченко С.В. Містобудівна оцінка якості житлового середовища : дис... канд. техн. наук: 05.23.20. Київ, 2007. 194 с.
12. *Glossary of the Habitat III*. Preparatory Process and the Conference, Quito, 17–20 October 2016. URL: <https://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat-III-Glossary.pdf>
13. Habitat III Issue Papers: 15 – Urban Resilience. 2015. URL: https://uploads.habitat3.org/hb3/Habitat-III-Issue-Paper-15_Urban-Resilience-2.0.pdf
14. The Geneva UN Charter on Sustainable Housing. United Nations Economic Commission for Europe (16 April 2015). (E/ECE/1478/Rev.1). URL: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/hlm/documents/Publications/EN_Geneva_UN_Charter_on_Sustainable_Housing.pdf
15. Brauch, M. *Contracts for Sustainable Infrastructure: Ensuring the economic, social and environmental co-benefits of infrastructure investment projects* (pp. 2-4, Rep.). International Institute for Sustainable Development (IISD). URL: <http://www.jstor.org/stable/resrep14773.4>
16. Weinzier, C., Wukovitsch, F., Novy, A. Housing First in Vienna: A socially innovative initiative to foster social cohesion. *Journal of Housing and the Built Environment*. 31(3), pp. 409-422. URL: <http://www.jstor.org/stable/43907393>
17. Berger-Schmitt, R. Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement. *Social Indicators Research*. 58(1/3), pp. 403-428. URL: <http://www.jstor.org/stable/27527016>
18. Верховна Рада України. Термінологія законодавства. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/39224>

REFERECES:

1. Bogdanenko, Anatolij Ivanovy`ch. “Metodologichni zasady` doslidzhennya problem derzhavnogo reguluyvannya investy`cijny`my` procesamy` budivny`cztva social`nogo zhy`tla”. *Ekspert: Parady`gmy` yury`dy`chny`x nauk i derzhavnogo upravlinnya* 3(9) (2020): 321-326.
2. *New Urban Agenda*. Draft outcome document of the United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III), Quito, 17–20 October 2016. A/CONF.226/4. URL: <https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf>
3. Leipzig Charter on Sustainable European Cities. Final DRAFT (02 May 2007). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/themes/urban/leipzig_charter.pdf
4. EU Urban Agenda (2014). European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions the urban dimension of EU policies – Key features of an EU Urban Agenda COM/2014/0490 final. Brussels.

5. Galuszka, Jakub. "Beyond the decay? Positive patterns in the development of a large housing estate: the case of Olechów-Janów district in Łódź, Poland". *Urban Research & Practice* (2020): DOI: [10.1080/17535069.2020.1782459](https://doi.org/10.1080/17535069.2020.1782459).
6. Chabanyuk, O., Fonseca M. "Stigmatic Behaviour and Nodal Places in Residential Areas: Case of Post-Socialist City Kharkiv in Ukraine". *Budownictwo I Architektura* Vol. 18, no. 1, June (2019): pp. 033-47, doi:10.24358/Bud-Arch_19_181_04.
7. Tsenkova, S., Polanska, D. "Between state and market: Housing policy and housing transformation in post-socialist cities". *GeoJournal* 79(4) (2014): 401-405. URL: <http://www.jstor.org/stable/24432696>
8. Postanova Verhovnoyi Rady` Ukrainy` "Pro Programu diyal`nosti Kabinetu Ministriv Ukrainy`"; Programa, Standart vid 04.10.2019 # 188-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20#Text>
9. Shkodovs`ky`j, Yu. M.; Vy`gdorovy`ch, O. V. "Realizaciya mistobudivny`x koncepcij u mikrorajonnij zabudovi (na pry`kladi mista Xarkova)". *Naukovy`j Visny`k budivny`cztva T. 95 #1* (2019): 94-100.
10. Vy`gdorovy`ch, O. V. "Epoxa masovoyi zabudovy` yak vazhly`vy`j i superechly`vy`j period istoriyi vitchy`znanogo mistobuduvannya". *Naukovy`j visny`k budivny`cztva*. 92, 2 (2018): 25-30.
11. Lisny`chenko Sergij Vasy`fov`y`ch. *Mistobudivna ocinka yakosti zhy`tlovogo seredovy`shha: dy`s... kand. texn. nauk: 05.23.20 / Ky`yivs`ky`j nacional`ny`j un-t budivny`cztva i arx. K.* (2007):194.
12. *Glossary of the Habitat III*. Preparatory Process and the Conference, Quito, 17–20 October 2016. URL: <https://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat-III-Glossary.pdf>
13. Habitat III Issue Papers: 15 – Urban Resilience (2015). URL: https://uploads.habitat3.org/hb3/Habitat-III-Issue-Paper-15_Urban-Resilience-2.0.pdf
14. The Geneva UN Charter on Sustainable Housing. United Nations Economic Commission for Europe (16 April 2015). (E/ECE/1478/Rev.1). URL: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/hlm/documents/Publications/EN_Geneva_UN_Charter_on_Sustainable_Housing.pdf
15. Brauch, M. "Contracts for Sustainable Infrastructure: Ensuring the economic, social and environmental co-benefits of infrastructure investment projects" (pp. 2-4, Rep.). International Institute for Sustainable Development (IISD) (2017). URL: <http://www.jstor.org/stable/resrep14773.4>
16. Weinzier, Carla, et al. "Housing First in Vienna: a Socially Innovative Initiative to Foster Social Cohesion." *Journal of Housing and the Built Environment*, vol. 31, no. 3, 2016, pp. 409–422., www.jstor.org/stable/43907393. Accessed 24 Nov. 2020.
17. Berger-Schmitt, R. "Considering Social Cohesion in Quality-of-Life Assessments: Concept and Measurement". *Social Indicators Research* 58(1/3) (2002): 403-428. URL: <http://www.jstor.org/stable/27527016>
18. Verhovna Rada Ukrainy`. Terminologiya zakonodavstva. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/39224>

Chabanyuk Oksana. ACTUAL TERMINOLOGY ABOUT THE HOUSING ENVIRONMENT IN FOREIGN ARCHITECTURAL SCIENCE. Theory of architecture in Ukraine requires the introduction of theoretical apparatus used by the international scientific community in the field of housing policies. The purpose of the article is to identify theoretical categories in foreign effective models of housing policies and terminological gaps in domestic theory. The analysis of declarative foreign documents is carried out, models of housing policies of the developed and post-socialist countries are considered. The list of terms determined from the case studies: sustainable housing, sustainable infrastructure, urban resilience, "right to the city", inclusive urban policies, social interaction, social cohesion, social inclusion, affordable housing, standard of living. The results of the study can be used in the development of effective mechanisms of housing policies in Ukraine.

Key words: post-socialist countries, housing policy, affordable housing, urban resilience, social cohesion.